

УДК 330.15

DOI: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2026.36.118>

JEL Classification: Q01; Q238; O44

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Прокопенко М.В., старший викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національної економіки України характеризується посиленням взаємозв'язку між економічним зростанням та екологічними обмеженнями, що обумовлено зростанням антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, виснаженням природних ресурсів та загостренням глобальних екологічних проблем. Традиційні моделі господарювання, орієнтовані на інтенсивне використання природних ресурсів, дедалі більше втрачають свою ефективність, що зумовлює необхідність переходу до нових парадигм економічного розвитку, заснованих на принципах сталості, ресурсоефективності та екологічної безпеки.

В цих умовах особливого значення набуває розвиток екологічного підприємництва як специфічної форми господарської діяльності, що поєднує економічну результативність із мінімізацією негативного впливу на довкілля та забезпеченням раціонального природокористування. Екологічне підприємництво виступає важливим інструментом формування «зеленої» економіки, сприяє впровадженню інноваційних технологій, оптимізації використання ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Водночас ефективний розвиток екологічного підприємництва значною мірою залежить від якості та послідовності державного регулювання, яке формує інституційні умови функціонування ринку, визначає стимули для впровадження екологічно орієнтованих бізнес-моделей та забезпечує баланс між економічними інтересами суб'єктів господарювання і суспільними екологічними пріоритетами. Недостатня узгодженість регуляторних механізмів, нестабільність нормативно-правового середовища та обмеженість економічних стимулів стримують розвиток екологічного підприємництва та знижують ефективність використання природних ресурсів.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу ролі державного регулювання екологічного підприємництва як фактору ефективного розвитку національної економіки в умовах раціонального природокористування, що передбачає визначення ключових механізмів впливу держави на формування екологічно орієнтованого бізнес-середовища та оцінку їх результативності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика державного регулювання економіки, розвитку екологічного підприємництва та забезпечення раціонального природокористування є предметом широких наукових досліджень як у вітчизняній, так і в зарубіжній економічній літературі. Значний внесок у формування теоретичних засад екологічного підприємництва зробили такі науковці, як О. Веклич, Л. Молдован, Б. Буркинський, які розглядають екологічно орієнтовану господарську діяльність як важливий елемент трансформації економічної системи у напрямі сталого розвитку.

Питання державного регулювання економічних процесів, зокрема у сфері природокористування, висвітлені у працях В. Жарова, С. Денисюка, І. Єгорова, які обґрунтовують необхідність застосування комплексних регуляторних механізмів, що поєднують адміністративні, економічні та інституційні інструменти впливу [1,2].

Разом із тим, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання визначення ролі державного регулювання саме як системного фактора ефективного розвитку національної економіки через механізми екологічного підприємництва потребує подальшого дослідження, зокрема в частині інтеграції економічних та екологічних цілей, оцінки ефективності регуляторних інструментів та формування узгодженої моделі взаємодії між державою, бізнесом і суспільством.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на активізацію наукових досліджень у сфері екологічного підприємництва та державного регулювання економіки, низка важливих аспектів залишається недостатньо розробленою та потребує подальшого наукового обґрунтування. Насамперед це стосується відсутності цілісного підходу до формування системи державного регулювання екологічного підприємництва, яка б забезпечувала узгодженість економічних, екологічних та соціальних цілей розвитку.

Суттєвою проблемою є також нестабільність регуляторного середовища, що проявляється у частій зміні нормативно-правових актів, відсутності довгострокових стратегій підтримки екологічно орієнтованого бізнесу та недостатній передбачуваності державної політики. Це створює додаткові ризики для суб'єктів господарювання, стримує інвестиційну активність та обмежує можливості впровадження інноваційних екологічних технологій.

Окремої уваги потребує питання недостатньої ефективності економічних інструментів стимулювання екологічного підприємництва, зокрема податкових пільг, фінансових механізмів підтримки, інструментів екологічного ціноутворення та ринкових стимулів. Відсутність комплексного підходу до їх застосування знижує результативність державного впливу та не дозволяє повною мірою реалізувати потенціал екологічного підприємництва як фактора економічного розвитку.

Таким чином, існує об'єктивна необхідність у поглибленому дослідженні ролі державного регулювання екологічного підприємництва, спрямованому на

визначення ефективних механізмів впливу на розвиток національної економіки та забезпечення раціонального природокористування.

Формування цілей статті. Мета дослідження полягає у теоретичному та методичному обґрунтуванні ролі державного регулювання екологічного підприємництва як фактору ефективного розвитку національної економіки в умовах раціонального природокористування.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань: дослідити сутність екологічного підприємництва як економічної категорії; визначити основні інструменти державного регулювання у цій сфері; проаналізувати вплив регуляторних механізмів на розвиток національної економіки; обґрунтувати роль екологічного підприємництва у забезпеченні раціонального використання природних ресурсів; виявити проблеми та обмеження функціонування сучасної системи державного регулювання та запропонувати напрями її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні умови трансформації економічної системи України особливого значення набуває формування ефективних механізмів державного регулювання, спрямованих на забезпечення збалансованого поєднання економічного розвитку та збереження природного потенціалу. Зростання антропогенного навантаження на довкілля, виснаження природних ресурсів, посилення кліматичних змін та інтеграційні процеси, пов'язані з адаптацією національної економіки до європейських стандартів, обумовлюють необхідність переходу до нових моделей господарювання, в основі яких лежить концепція сталого розвитку [3].

Одним із ключових елементів такої трансформації виступає екологічне підприємництво, яке поєднує економічні інтереси суб'єктів господарювання із завданнями мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище та забезпечення раціонального використання ресурсів. Екологічне підприємництво охоплює широкий спектр видів діяльності, пов'язаних із виробництвом екологічно чистої продукції, впровадженням ресурсозберігаючих технологій, утилізацією та переробкою відходів, розвитком альтернативної енергетики, екологічним консалтингом, а також створенням інноваційних рішень у сфері управління природними ресурсами [4].

Сутність екологічного підприємництва полягає не лише у зниженні екологічних ризиків, але й у формуванні нових джерел економічного зростання, підвищенні ефективності використання ресурсів та створенні доданої вартості на основі екологічних інновацій. У цьому контексті екологічне підприємництво виступає як інтеграційна ланка між економічною та екологічною складовими розвитку, забезпечуючи перехід від екстенсивних до інтенсивних моделей господарювання.

Система державного регулювання екологічного підприємництва включає комплекс взаємопов'язаних інструментів, серед яких особливе місце займають нормативно-правові, економічні, адміністративні та інституційні механізми. Нормативно-правове регулювання визначає загальні правила функціонування

екологічно орієнтованого бізнесу, встановлює екологічні стандарти, вимоги до якості продукції, порядок використання природних ресурсів та відповідальність за порушення екологічного законодавства. Економічні інструменти включають податкові пільги, субсидії, дотації, механізми екологічного ціноутворення, платежі за використання природних ресурсів, а також стимули для впровадження інноваційних технологій [5].

В контексті розвитку національної економіки державне регулювання екологічного підприємництва виступає важливим фактором підвищення ефективності функціонування господарської системи.

По-перше, воно сприяє оптимізації використання природних ресурсів, що дозволяє знизити витрати виробництва та підвищити конкурентоспроможність підприємств. Рациональне природокористування забезпечує більш ефективне використання сировини, енергії та інших ресурсів, що особливо актуально в умовах їх обмеженості.

По-друге, державне регулювання стимулює впровадження інноваційних технологій, спрямованих на підвищення ресурсоефективності та зниження екологічного навантаження. Інноваційна діяльність у сфері екологічного підприємництва сприяє формуванню нових ринків, розвитку високотехнологічних галузей та підвищенню інвестиційної привабливості економіки. У цьому контексті особливого значення набуває підтримка «зелених» стартапів, розвиток екологічних кластерів та стимулювання науково-дослідної діяльності.

По-третє, державне регулювання забезпечує формування сприятливого інвестиційного клімату для розвитку екологічного підприємства. Наявність стабільної нормативно-правової бази, прозорих правил функціонування ринку та ефективних механізмів державної підтримки сприяє залученню як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Це, у свою чергу, створює передумови для модернізації виробництва, підвищення рівня технологічного розвитку та зміцнення позицій національної економіки на міжнародному ринку [6, 7].

Важливим аспектом є вплив державного регулювання на формування раціонального природокористування. Економічні та адміністративні інструменти дозволяють забезпечити ефективне управління природними ресурсами, запобігти їх надмірному використанню та стимулювати впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Разом із тим, сучасна система державного регулювання екологічного підприємства в Україні характеризується низкою проблем, що обмежують її ефективність. До таких проблем належать фрагментарність нормативно-правової бази, недостатня узгодженість між різними рівнями управління, обмеженість фінансових ресурсів, низький рівень інституційної спроможності та недостатня інтеграція екологічних пріоритетів у систему економічної політики. Крім того, значним бар'єром є низький рівень екологічної свідомості суб'єктів господарювання та недостатня зацікавленість бізнесу у впровадженні екологічно орієнтованих рішень [8].

Особливу роль відіграє цифровізація процесів управління природокористуванням та екологічним підприємництвом, що дозволяє підвищити прозорість регуляторних процедур, забезпечити доступ до інформації та оптимізувати процеси прийняття управлінських рішень. Використання сучасних інформаційних технологій сприяє формуванню інтегрованих систем управління, що дозволяють враховувати екологічні фактори у процесі економічного планування [9].

В контексті євроінтеграційних процесів важливим напрямом є гармонізація національного законодавства із європейськими стандартами, що передбачає впровадження принципів сталого розвитку, підвищення екологічних стандартів та адаптацію економічної політики до вимог Європейського Союзу. Це створює додаткові можливості для розвитку екологічного підприємництва, розширення ринків збуту та залучення інвестицій [10].

Таким чином, державне регулювання екологічного підприємництва виступає системним фактором ефективного розвитку національної економіки, що забезпечує інтеграцію економічних та екологічних інтересів, формування сприятливого бізнес-середовища та підвищення рівня раціонального природокористування. Його ефективність визначається здатністю держави формувати узгоджену, стабільну та орієнтовану на довгостроковий розвиток політику, що враховує сучасні виклики та забезпечує сталий розвиток економічної системи.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті проведеного дослідження встановлено, що державне регулювання екологічного підприємництва виступає одним із ключових факторів забезпечення ефективного розвитку національної економіки в умовах раціонального природокористування. Його роль полягає у формуванні інституційного середовища, яке стимулює впровадження екологічно орієнтованих бізнес-моделей, та забезпечує узгодження економічних і екологічних інтересів.

Визначено, що ключовими напрямками підвищення ефективності державного регулювання є удосконалення економічних стимулів, розвиток інституційного середовища, забезпечення стабільності регуляторної політики, впровадження цифрових інструментів управління та гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами.

Таким чином, державне регулювання екологічного підприємництва має розглядатися як системний фактор довгострокового розвитку національної економіки, що забезпечує підвищення її конкурентоспроможності, екологічної безпеки та стійкості в умовах сучасних глобальних викликів.

Конфлікт інтересів: Автор заявляє, що не має конфлікту інтересів щодо публікації цієї статті.

Перелік посилань

1. Мельник Л. Г., Хенс Л. Зелена економіка та екологічна трансформація: сучасні виклики : монографія. Суми : Університетська книга, 2023. 380 с.

2. Кузьменко О. В. Екологічне підприємництво: стан та перспективи розвитку в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 3. С. 45–52.
3. Жаров В. С. Державне регулювання економіки в умовах сталого розвитку : монографія. Харків : Право, 2022. 312 с.
4. Денисюк С. П. Економіка природокористування : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2021. 280 с.
5. Бойко Т. О. ESG-трансформації як фактор розвитку екологічного підприємництва. *Економіка України*. 2025. № 2. С. 58–66.
6. Федоренко І.П. Державна політика у сфері раціонального природокористування. *Економіка природокористування*. 2023. № 2. С. 34–40.
7. Савченко О. В. Державне регулювання екологічного підприємництва в умовах трансформації економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 10. С. 41–47.
8. Горбач Л. М. Концептуальні засади розвитку зеленої економіки в Україні. *Економіка та держава*. 2024. № 6. С. 23–29.
9. Кравців В. С., Садова У. Я. Регіональна екологічна політика та сталий розвиток : монографія. Львів : НАН України, 2022. 290 с.
10. Поясник Г. В. Роль екологічного підприємництва у післявоєнній відбудові України. *Економіка і суспільство*. 2023. № 52. С. 78–85.

References

1. Melnyk, L. H., Khens, L. (2023), Green economy and ecological transformation: modern challenges [Zelena ekonomika ta ekolohichna transformatsiia: suchasni vyklyky], Sumy : Universytetska knyha, 380 p.
2. Kuzmenko, O. V. (2024), Ecological entrepreneurship: state and prospects of development in Ukraine [Ekolohichne pidpriemnytstvo: stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini], *Academic records of the University "KROK"*, No. 3, P. 45–52.
3. Zharov, V. S. (2022), State regulation of the economy under conditions of sustainable development [Derzhavne rehuliuвання ekonomiky v umovakh staloho rozvytku], Kharkiv : Pravo, 312 p.
4. Denysiuk, S. P. (2021), Economics of nature management [Ekonomika pryrodokorystuvannia], Kyiv : KNEU, 280 p.
5. Boiko, T. O. (2025), ESG transformations as a factor in the development of ecological entrepreneurship [ESG-transformatsii yak faktor rozvytku ekolohichnoho pidpriemnytstva], *Economy of Ukraine*, No. 2, P. 58–66.
6. Fedorenko, I. P. (2023), State policy in the field of rational nature management [Derzhavna polityka u sferi ratsionalnoho pryrodokorystuvannia], *Economics of natural resources*, No. 2, P. 34–40.
7. Savchenko, O. V. (2023), State regulation of ecological entrepreneurship under economic transformation [Derzhavne rehuliuвання ekolohichnoho pidpriemnytstva v umovakh transformatsii ekonomiky], *Investments: practice and experience*, No. 10, P. 41–47.

8. Horbach, L. M. (2024), Conceptual foundations of green economy development in Ukraine [Kontseptualni zasady rozvytku zelenoi ekonomiky v Ukraini], *The economy of this country*, No. 6, P. 23–29.

9. Kravtsiv, V. S., Sadova U. Ya. (2022), Regional environmental policy and sustainable development [Rehionalna ekolohichna polityka ta stalyy rozvytok], Lviv : NAN Ukrainy, 290 p.

10. Poiasnyk, H. V. (2023), The role of ecological entrepreneurship in the post-war recovery of Ukraine [Rol ekolohichnoho pidpriemnytstva u pislivoiennii vidbudovi Ukrainy], *Economics and society*, No. 52, P. 78–85.

Стаття надійшла: 09.04.2026. Стаття прийнята: 20.04.2026. Стаття опублікована: 29.05.2026.

Відкритий доступ: CC BY 4.0.

РЕФЕРАТИ ABSTRACTS

УДК 330.15 JEL Classification: Q01; Q28; O44

Прокопенко М.В. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Мета дослідження полягає у теоретичному та методичному обґрунтуванні ролі державного регулювання екологічного підприємництва як фактору ефективного розвитку національної економіки в умовах раціонального природокористування. **Методика дослідження.** У роботі застосовано методи системного та структурного аналізу, інституційного підходу, порівняльного аналізу, економіко-логічного узагальнення, а також загальнонаукові методи абстрагування та синтезу. Аналітичну основу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правові акти, а також сучасні концепції сталого розвитку та екологізації економіки. **Результати дослідження.** Встановлено, що державне регулювання екологічного підприємництва забезпечує формування сприятливого інституційного середовища для розвитку «зеленої» економіки, сприяє підвищенню ефективності використання природних ресурсів, активізації інноваційної діяльності та зростанню конкурентоспроможності національної економіки. Обґрунтовано, що ефективність державного впливу значною мірою визначається узгодженістю регуляторних інструментів, стабільністю нормативно-правового середовища та рівнем інтеграції екологічних пріоритетів у систему економічної політики. Встановлено, що впровадження економічних стимулів, зокрема податкових пільг, фінансових механізмів підтримки та інструментів «зеленого» фінансування, сприяє активізації підприємницької діяльності у сфері екологізації виробництва. Доведено, що розвиток екологічного підприємництва формує передумови для структурної модернізації економіки, розширення інноваційного сектору та підвищення рівня енергетичної та ресурсної незалежності. **Наукова новизна.** Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку теоретичних положень щодо визначення державного регулювання екологічного підприємництва як системного фактору економічного розвитку, а також у поглибленні методичних підходів до оцінки його впливу на ефективність національної економіки в умовах раціонального природокористування. **Практичне значення отриманих результатів.** Отримані результати можуть бути використані при формуванні державної економічної та екологічної політики, розробленні програм підтримки екологічного підприємництва, удосконаленні механізмів регулювання природокористування та прийнятті стратегічних управлінських рішень на рівні підприємств і держави.

Ключові слова: екологічне підприємництво, державне регулювання, національна економіка, раціональне природокористування, сталий розвиток, ресурсоефективність, екологічна політика.

UDC 330.15 JEL Classification: Q01; Q28; O44

Mykola Prokopenko. STATE REGULATION OF ECOLOGICAL ENTREPRENEURSHIP AS A FACTOR OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY UNDER CONDITIONS OF RATIONAL NATURE MANAGEMENT

Purpose of the research is to substantiate the theoretical and methodological foundations of state regulation of ecological entrepreneurship as a factor of effective development of the national economy under conditions of rational nature management. *Methodology of research.* The study applies methods of systemic and structural analysis, institutional approach, comparative analysis, economic generalization, as well as general scientific methods of abstraction and synthesis. The analytical basis includes scientific works of domestic and foreign researchers, regulatory documents, and modern concepts of sustainable development and ecological transformation of the economy. *Findings.* It has been established that state regulation of ecological entrepreneurship ensures the formation of a favorable institutional environment for the development of the green economy, contributes to improving the efficiency of natural resource use, stimulates innovation activity, and increases the competitiveness of the national economy. It is substantiated that the effectiveness of state influence largely depends on the coherence of regulatory instruments, the stability of the legal framework, and the level of integration of environmental priorities into economic policy. The study reveals that the implementation of economic incentives, including tax benefits, financial support mechanisms, and green financing instruments, promotes the intensification of environmentally oriented business activities. It is proven that the development of ecological entrepreneurship creates prerequisites for structural modernization of the economy, expansion of the innovation sector, and strengthening of energy and resource independence. The research shows that strengthening institutional capacity, developing partnerships between the state and business, and implementing digital management tools will enhance regulatory effectiveness. *Originality.* The scientific novelty lies in the development of theoretical provisions regarding state regulation of ecological entrepreneurship as a systemic factor of economic development, as well as in the improvement of methodological approaches to assessing its impact on the efficiency of the national economy under conditions of rational nature management. Practical value. The obtained results can be used in the formation of state economic and environmental policy, development of support programs for ecological entrepreneurship, improvement of regulatory mechanisms of nature management, and strategic decision-making at both enterprise and national levels.

Keywords: ecological entrepreneurship, state regulation, national economy, rational nature management, sustainable development, resource efficiency, environmental policy.

Відомості про авторів / About the Authors

Прокопенко Микола Вікторович – Харківський національний автомобільно-дорожній університет, старший викладач кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: nvprokopenko@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4839-0154>. Моб. (050) 633-76-28.

Prokopenko Mykola – Kharkov National Automobile and Highway University, Senior Teacher at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.